

כִּי אֲנִי הִכְמַדְתִּי אֶת לְבִי וְאֶת לֵב

עַבְדֶּיךָ לְמַעַן שְׁתִּי אֶתְנִי אֵלֶיךָ
בְּקִרְבִּי (א.)

20

המפרשים שאלו מדוע השם יתברך הכביד את לב פרעה בכל פעם להרבות בנסים, והרי די היה שיתן לו מכה אחת זמן מרובה, עד שילאה ולא יוכל לסבול אותה, ובעל כרחו יצטרך לשלוח את ישראל?

1

פני
ישי

והענין יתבאר על פי משל: אדם אחד היה הולך במדבר ומצא מציאה בסך עשרת אלפים דינרי זהב בבת אחת, ושמח על כך שמחה גדולה. וחבירו היה הולך במדבר ומצאה מציאה של אלף זהובים, ושמח שמחה גדולה, והלך עוד ומצא שוב אלף ושוב שמח שמחה גדולה, וכן הלאה שבכל כמה זמן מצא אלף, עד שכאשר הגיע לביתו היה בידו עשרת אלפים דינרי זהב, כי מצא עשר פעמים מציאה של אלף דינרים בכל פעם ופעם.

יוצא מכאן שאף על פי שביד שניהם יש סכום שווה של עשרת אלפים דינרים, מכל מקום הטובה של השני היא יותר גדולה, כי הראשון שמח רק שמחה אחת, אבל השני שמח עשר שמחות.

וכן הדבר לגבי מצרים, אם היה השם יתברך נותן להם רק מכה אחת במשך זמן מרובה, היה פרעה משלחם תיכף, וישראל היו שמחים רק שמחה אחת, אבל עתה שעשה להם עשרה נסים על ידי שהביא על מצרים עשר מכות שמחו ישראל עשר שמחות... (עוד יוסף חי).

לֹא כֵן לָכֵן נָא הַגְּבִרִים וְעַבְדוּ אֶת ה' כִּי אוֹתָהּ אַתֶּם מִבְּקָשִׁים
וַיִּגְרַשׁ אוֹתָם מֵאֶת פְּנֵי פְרַעְה (י"א)

2

ש
כ
ל

השקלא וטריא בין פרעה ומשה מתבאר בדברי "בעל הטורים": דפרעה רצה לשלוח אלו שהם בני עשרים עד ששים וטען הלא בין כך לא תכנסו לא"י, וזהו ראו כי רעה נגד פניכם, וענה לו משה 'בנעוריינו ובזקננו נלך, דהיינו הפחותים מבן כ' והמבוגרים על ששים הם יכנסו לא"י עתה' ד, עיי"ש אבל מה שנראה לי דיוצא מדבריו דרצה פרעה לשלוח אלו מבן עשרים ועד 6 בן ששים וזהו 'לכו נא הגברים'. ובארתי כבר דזהו באמת עצת הרשעים מדור דור העומדים עלינו ועיקר מטרתם להפריד בין הדורות — ובשעה שהוא מפריד את אלו מבן כ' ועד בן ס' ונשארו רק נערים פחותים מכ' וזקנים למעלה מס', א"כ אותם האגודות לא יבינו אחד את השני, וממילא תיכיל המסורה מביניהם, שהיא העיקר ושעליה מושתתת היהדות, דכשמבטלים מסורת אבות ונעשה הפסק בין הדורות יש בזה חורבן והרס ושאינה וצריך שוב לכה"פ ג' דורות למען תספר באוני בנד ובנד עד שישוב המסורה על איתנו — ובוהו הי' טמון רשעת פרעה. וצריך גם להבין דאותו האגודה האמצעי דהיינו מבן כ' עד ס' הוא הבריית התיכון המכריח ומוסר המסורה בין הזקנים לבין הנערים. וראינו בדורנו-אנו איך אותו הרשע ימש"ז שרצה מלינוי מאחינו קדושי עליון, אמנם עשה קרע גדול במסורה ואבדנו אותם קדושים שהיו צריכים להנחיל לנו דרך אבותנו מדור דור, וחסד גדול עשה לנו הקב"ה והשאיר לנו אותם מאורי האומה פליטי אש וחרכ שניצולו בדרך נסים יוצא מכל גדרי הטבע והם הם אלו שהמסורה עדיין בידם והם החזירו עטרה ליושנה להדריך את דור יתום זה בדרך ישראל סבא — וזהו שענה לו משה, טועה אתה כי לא תצליח בזה להפריד בינינו כי 'בנעורנו ובזקננו נלך' ומסורת התורה בידינו.

11

16

21

1

(וכוה אפשר לפרש בדרך פשוט מה שדשו בה רבים לבאר מה שבקש הקב"ה 'דבר נא באזני העם ושאלו איש מאת רעהו כלי כסף וכלי זהב וכי' ובארו חז"ל שלא יאמר אותו צדיק ועבדום וענו אותם קיים בהם ואח"כ יצאו ברכוש גדול לא קיים, ורבו הפירושים ואכ"מ. אבל לפי הנ"ל אפשר לבאר בפשיטות, דכיון דה"י מסורה בידי אברהם עוד לפני ד' מאות שנה כי ה"י גאולה ובאותו גאולה יהי רכוש גדול, א"כ אי אפשר לשנות המסורה שהי מקובל מאבותנו מדור דור, ומה שאמר שלא יאמר אותו צדיק - היינו דלא יהי ח"ו שינוי במסורה המקודשת כידינו מני אז ועד עתה. וזהו ג"כ מה שצותה תורה שיתנו את הדם, היינו הדם משתי המצוות, מצות מילה ודם פסח על המשקוף ועל המזוזות; ובארו במדרש ד"משקוף" הוא אברהם, ו"מזוזות" היינו יצחק ויעקב, או ד"משקוף" היינו הקב"ה במצחו, ו"מזוזות" היינו משה ואהרן; ושם נאמר ויהי הדם לכם לאות על הבתים, ופרשו חז"ל הובא ברש"י לכם לאות, ולא לאחרים לאות, בדיוק כמו בתפילין של יד והיינו דישמו את הדם על המשקוף ומזוזות בפנים, ומהו "וראיתי את הדם" - היינו שאתם אדוקים במצוות ומקבלים על עצמכם מסורת האבות או "ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם", ודו"ק.

3

6

11

16

(4)
↑ יוסף
כ"ה

and in order that you recount into the ears of your son and your son's son. The word *sippur* (story), as in *sippur yetzias Mitzrayim*, the story of the Exodus from Egypt, is rooted in the verb *saper*, to recount. The word is also related to the noun *sofer*, a scribe. The common etymological root of these words suggests that a story can be transmitted orally, as well as through the written word.

6 Megillas Esther is referred to as both an *igeres* (letter) and a *sefer* (book). The difference between an *igeres* and a *sefer* is that an *igeres* is written to less exacting standards than a *sefer*. A letter connotes something that is not crafted with care since it is routinely discarded after being read. A *sefer*, on the other hand, must be written on parchment and must be permanent. It contains no superfluous words or letters. A *sofer* writes a *sefer* for his generation as well as for succeeding generations.

11 Chazal maintain that at twilight of the sixth day, the groundwork was established for some of the greatest Biblical miracles (Avos 5:8). Included within that group of miracles, God also created *kesav vehamichtav*, the ability to write. That the seemingly prosaic writing skill appears in this list of otherwise supernatural items suggests that there is something extraordinary in the ability to record an idea or event and preserve it thousands of years into the future.

16 The written word allows us to delve into man's thoughts and identify with them. When we study *Chumash*, we are not merely learning of events that took place thousands of years ago. Through the skill of *kesav vehamichtav* we become contemporaries of the protagonists. As a child in *cheder*, I studied the *parashah* of *Lech Lecha* towards the beginning of the school year, during the raw Polish autumn. As I trudged through the muddy streets to school, I imagined how Abraham traveled to Canaan under similar circumstances. As a young boy, I lived with the drama of the *Akeidah* and the tragedy of Sarah's death. My heart would pound in fear that perhaps Esau would return early from the hunt before Isaac completed his blessing and Jacob would be caught red-handed.

21 Today, we experience what is popularly referred to as a generation gap. Children can find no meaning in their parents' experiences. They have difficulty identifying with people and events that took place only twenty years earlier. Yet, the ability to transport us into the past, to span generations, is the sublime idea behind *kesav vehamichtav*. Through *kesav vehamichtav*, one can relive events that happened even thousands of years ago.

This miracle of *kesav vehamichtav* is most evident on the Seder night. A key directive in the Haggadah is the statement, *In every generation, one is obligated to see himself as if he personally left*

31 *Egypt*. How can we relive an event that happened 3,500 years ago? Through *Torah shebe'al peh*, a tradition that unites us with previous generations and enables us to experience events simultaneously with them.

Recounting *yetzias Mitzrayim* is not merely telling a story. The imperative of *and you shall tell your son* (13:8) has a deeper meaning. It means that the son should be the *sefer* upon which the father writes. The foremost task of a father is to be a *sofer*, to transform his son into a book upon which he writes indelibly: a book that will survive him and be imparted to succeeding generations.

36 The appellation "the people of the book" does not signify a nation that reads books; it is a nation whose very being is a book. The *mitzvah* of *sippur yetzias Mitzrayim* means inscribing one's entire religious consciousness upon the next generation until that generation is ready to perform the same task of *sippur* at the Seder table with their own children. (Devashot Harav, pp. 141-148)

2

בתיב "למען תספר בזונו וגו' את אשר התעללתי במצרים", וכי הרמזין וטעם התעללתי כי אני מנחק בו שאני מכבד את לכו, עיי"ש בדבריו, והי' נראה מפשטות הקרא לפי' כי יש חיוז סיפור על ענין הכבדת הלכו, כי גם זה נרמז לספר שהקב"ה הי' מנחק לכו פרעה זה' מכות האחרונות. ויש לזכור טעם חיוז הסיפור של נקודה זו בדרך העבודה.

5
ב. ה. י. ח.
וה' יג' ו' ק'
ל' ז' כ' ר' ק'

השפת אמנת (נא, מר"ה) כתב דיש ללמוד ק"ו ממה שהכבד הקב"ה לכו פרעה ע"י שלא רצה להכניע עזמו להשי"ת מתחילה, אף דאח"כ כשקיבל המכות הרי רצה לשוב, מ"מ כיון שמעזמו לא קיבל עליו לשוב, הכבד הי' את לכו לעכבו מלשוב עוד, ונטל ממנו את לכו. ק"ו מדה טובה מרובה, בני' אשר בזמנת הפנים לשוב להשי"ת, ומה שאינם יכולים הוא רק מחמת המכות שמקבלים מהיזר הרע, שע"י טרדות ויגיעת היזיה"ר נמנע מהס לשוב כראוי, צודאי יעזור להס להשי"ת לגבור נגד ירס ולשוב לטוב. נמצא כי ענין הכבדת לכו פרעה הוא החיוזק ליהודי לידע שבכל עת ציכולתו לשוב, כי הקב"ה יסייע בידו כיון שבזמנת רגונו לשוב לה'.

|| **בתיב** צערת היס "אמר חיוז ארדף אשיג אחלק שלל", לאחר כל המכות וראה כבר אצדון מצרים, חזק את עזמו לרדוף אחר כלל ישראל. אחת בספרים כי יש חמש אלפין זה אחר זה בראשי תבות. ונראה לומר דרך רמז, כי א' מורה על התחלה, להתחיל עוד הפעם מהראשית. והוא הכה לאחר כל התלואות ולאחר כל הנפילות להתחיל מחדש. וחמש אלפין מורה על הכה להתחיל מחדש עוד הפעם ועוד הפעם. ואולי נרמז דייקא א"ה' פעמים, כי בפעם הרביעית נעשה מועד, וחשב האדם כי כבר ע"י ההרגל לעשות דברים לא טובים הוא נעשה כבר כטובע שלו, ואין ציכולתו עוד לשוב מזה, ואינו יכול לנטל

את המועדות. ולכן יש כאן רמז לה' אלפין, כי יכול הוא להתחיל מחדש פעם אחר פעם, אפילו פעם חמישית.

דבר נא באזני העם וישאלו [יא. ב]
1 אמרו חכז"ל [ברכות ט, א] אין נא אלא

6
שפי
עט

ולשתות, אבל לא יהיה בחפץ לב, ורק בעצב ודאגה שלא יזיק להם רוב אכילה ושתיה שהם פעולות גשמיות שמזיקות להשלמת הנפש, על כן אמר להם אכלו משמנים בלב בטוח שקט ושאנו, ואל תעצבו מאכילה ושתיה זו, כי אילו נעשה זה למלא רצון נפש הבהמית למלא בטנו, אז דאי דהיתה פעולה גשמית והיה צריך לירא שיצא מזה תקלה, אכן בהיות חדות ה' מעוזכם שמחה אלקית, נעשית בלבד לשמו יתברך, כי אתם מרבים השמחה בעבור מה שהשגתם בזה היום מהשלימות, או מכפרת עונות, או משאר מעלות טובות שהגיעו לכם היום, זהו מעוז לכם ומגן וצינה שלא יגיע לכם שום נזק, כי אדרבא אתם מכניעים ומכריחים כי הדבר אשר מטבעו הוא חומרי וגשמי יתהפך לרוחני ואלקי, על כן אל תעצבו, עכ"ד הנחמדים.

לשון בקשה, בבקשה ממך וכו'. והוא פלא למה היה צריך לבקשם על זה לצאת ברכוש גדול, הלא מטבע האדם לחמוד כסף וזהב.

אבל נראה בס"ד עם מה שראיתי בבינה לעתים נודש עז, בביאור דברי נחמיה נח. טו שאמר לישראל בראש השנה, אל תתאבלו ואל תבכו כי קדוש היום לה', וכי בוכים כל העם בשמעם את דברי התורה, ואמר להם [שם ז'] לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים כי קדוש היום לאדונינו ואל תעצבו כי חדות ה' מעוזכם, עכ"ד נחמיה. והבינה לעתים אחר שהקשה כמה דקדוקים, כתב לפרש דברי הנביא, כי עזרא ונחמיה רצו שלא זו בלבד שיקראו את היום הזה במה שירחיקו אבל ועצבות מעליהם, אלא עוד יעשו שמחה בפועל באכלם משמנים לכבוד היום, אך הששו עזרא ונחמיה שישראל ימאנו בזה, כי אז הראו ישראל סימני טהרה מעולה, ונפשו היתה מלאה יראת שמים, ולא ירצו לקדש היום באכילה ושתיה גשמית, מחמת פחד שלא יבעטו מרוב אכילה ושתיה, ואם כי אחרי שיצטוו, יקיימו דבריהם לאכול

7

ונראה לי דוה היה ממש אצל ישראל בשעת הגאולה ממצרים, כי היה לבם שלם עם ה' מלאים אהבה ויראת שמים לה'. וידוע כי מטבע העשירות להחטיא את האדם, על כן היו יראים לנפשם לקחת כסף וזהב, כי אולי יזיק להם, על כן אמר הקב"ה למשה שידבר באזניהם, כמו שדיבר נחמיה אל ישראל דברי נחומים דאל יעצבו מלקיים מצות השם, כמו כן דיבר משה באוני העם, שרצון השם הוא דוקא שיקחו להם כסף וזהב, כדי לקיים הבטחתו שהבטיח לאותו צדיק, ויעשו בזה רצון השם יתברך, ותהיה כונתם בלקיחת הכסף וזהב רק לו בלבד, וא"כ ממילא לא יזיק להם, ואדרבא זכות המצוה שיעשו בלקיחה מגינם שלא תהיה להם העשירות למכשול. וע"ז רמז הפסוק (תהלים קה, לז) ויוציאם בכסף וזהב ואין בשבטיו כושל, ר"ל אם כי מטבע העשירות לגרום מכשול לבעליו, אבל כסף וזהב שנתן להם הקב"ה ביציאת מצרים לא היה להם למכשול, וזה היה יען שלא לקחו הכסף והזהב למלא תאות נפשם, רק לעשות רצון אביהם שבשמים.

והנה מדברי הבינה לעתים הנ"ל יש ללמוד, דאף כשעושה האדם מעשה אשר בעצמותו ובתכונתו לא טוב הוא, אם עושה בכוונה זכה וטהורה לעבוד בזה את השי"ת, אזי פועלת הכוונה הזכה להפוך את המעשה לטוב, כמו אכילה ושתייה ביו"ט לכבוד השם, אשר ענין אכילה ושתייה בעצמותה היא מעשה בהמית ופעולה מתועבת וגשמית, עכ"ז אם כונתו לשמים אז נהפך לטובה ולמעוזה יחשב ויקבל עליה שכר, אבל אם לא יכוון בה לשם השם אז באמת יזיק לו ויכשל בו.

"וְכָל פֶּטֶר זָמֹר תִּפְדֶּה בְּשֵׁה" (יג, יג)

על כל יהודי ויהודי מוטלת החובה לקרב את הבריות לתורה, כל אחד כפי יכולתו ולא לשבת שאנן ולומר העיקר שאני לומד תורה ומתפלל ומה אכפת לי מהשני. לא! עלינו להאיר את נשמת השני בדברי נועם ולהראות לו את המאור שבתורה והיהדות. וגם אם לפעמים הצד השני נראה רחוק מאוד מכל זיק של יהדות, אל לנו להבהל מכך, אלא אדרבה לפעמים יהיה יותר קל לקרבו לאבינו שבשמים מזה שיש לו קצת ערכים.

אומרים בשם הרב מבריסק, שהחמור יש בו ב' סימני טומאה וטומאתו בולטת יותר מטומאת החזיר והגמל שיש להם סימן טהרה אחד, ובכל זאת אומרת התורה הק' "קדש לי" דוקא על החמור "וכל פטר חמור תפדה בש"ה" למה? כי לפעמים מי שטומאתו גלויה יותר קל לקרבו תחת צל הקדושה ממי שיש בו למראית העין סימן טהרה.

(אך כמובן שלא כל אחד יכול לבוא בדברים עם כל יהודי כאשר הוא, לכן אין להכנס לויכות השקפתי ואמונתי, אלא יאמר לו איזה דבר תורה ואחר כך אולי ילמדו קצת משנה וכדומה, ובכך יתקיים מה שדרשו חז"ל (ירושלמי חגיגה א, ז): הלואי אותי עזבו ותורת שמו שהמאור שבה מחזירים למוטב).

ועבר ה' לנגוף את מצרים וגו' ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגוף. איתא במד"ר ומהו שאמר לנגוף מלמד שאף המעוברות שהיו ראויות לילד הפילו ומתו האמהות עכ"ל.

ונראה לבאר ד' המדרש, שהי' קשה לי השינוי בקרא שבתחלה אמר ועבר ה' לנגוף דמשמע ה' ולא מלאך (כמ"ש בהגדה ועברתי וגו' אני ולא מלאך) ואח"כ הוא אומר ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגוף, משחית מאן דכר שמי, וע"ז הוא אומר ששני מיני מכות היו באותה מכה, א' הי' מכת הבכורים גנפיהו, זא' היה מכת האמהות דהיינו שמתו גם האמהות המעוברות שהיו ראויות להוליד בכור (טרם שהולידו) אשב לא היו עוד בכלל גזירת מכת הבכורים מפני שעדיין לא נולדו לכן מתו האמהות ע"י (המלאך המות) וכיון שמתה האם שאז הולד כמובן בקופסא דמי, והוי כילוד (כדאיתא בגמ' נדה פרק יוצא דופן דף מ"ד תוס' בד"ה איהו מיית ברישא), ואז הומת אותו העובר ע"י מכת בכורים. והנה מכות בכורות הי' ע"י הקב"ה וזה שאמר ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגוף ר"ל היינו מהמשחית שנגוף ונהרג את האמהות המצריות המעוברות להוליד בכור, הציל הקב"ה את ישראל, ואתי שפיר השנוי בקרא.

ה' לנגוף
איתא במד"ר

ה' לנגוף
איתא במד"ר

(4)